

Reformaatio

Keskiajalla katolisella kirkolla ja paavilla oli korkein valta. Kirkolla oli myös oma tuomioistuin inkvisitio, ja se oli perustettu harhaoppisten vaimentamiseksi. Katolinen kirkko oli myös alkanut harjoittaa anekauppaa. Aneita eli pyhimysten hyviä tekoja ostamalla pystyi lyhentämään kuoleman jälkeistä kiirastuli aikaa. Siinä ihminen puhdistuu synneistä ennen taivaaseen pääsyä.

Keskiajan lopulla eurooppalaisten ihmisten maailmankuva alkoi muuttua. Luonnontieteen kehittyivät, tutkimusmatkailijat löysivät uusia maanosia ja saaria ja painokoneen ansiosta aatteet levisivät hyvinkin nopeasti. Aika oli otollinen katolisen kirkon epäkohtien kyseenalaistamiseen.

Reformaatio eli uskonpuhdistus alkoi ensimmäiseksi Saksassa. Sen käynnisti munkki ja profeetta Martin Luther. Hän oivalsi Uutta testamenttia lukiessaan, että ihminen pelastuu "yksin armosta, yksin uskosta ja yksin Kristuksen tähden". Aneita tai mitään hyviä tekoja ei tarvittu. Vuonna 1517 Luther julkaisi Wittenbergissä 95 teesiä eli väittämää katolisen kirkon epäkohdista. Hän olisi halunnut uudistaa katolista kirkkoa, mutta Paavi oli erimieltä ja julisti Lutherin kirkonkiroukseen. Lutherilla oli kuitenkin paljon kannattajia, ja sen pohjalta syntyi luterilainen kirkko.

Martin Luther

Saksasta reformaatio levisi Sveitsiin, jossa syntyneitä protestanttisia kirkkoja alettiin kutsua nimellä reformoidut kirkot. Englannin kirkko puolestaan erosi katolisesta kirkosta siksi, että kuningas Henrik VIII halusi saada avioeron ja sitä hän ei katolilaisena voinut saada. Englantiin syntyi anglikaaninen kirkko. 1500-luvulla syntyneitä kirkkoja kutsutaan protestanttisiksi kirkoiksi, koska ne syntyivät protestina eli vastalauseena katolisen kirkon epäkohdille.

Protestanttisissa kirkoissa Raamatusta tuli uskon ylin ohje. Luther hyväksyi seitsemästä sakramentista vain kaksi. Ne olivat kaste ja ehtoollinen. Papit saivat luvan mennä naimisiin ja luostarit suljettiin. Luther käänsi Raamatun saksaksi, koska hänen mielestään jokaisen tuli voida lukea Jumalan sanaa omalla kielellään. Myös jumalanpalvelus muutettiin latinankielisestä saksankieliseksi, yhteinen virrenveisuu lisättiin ja saarnasta tehtiin messun tärkein osa.

Katolinen kirkko järjesti 1500-luvun puolivälissä kokouksen, jossa vahvistettiin, että aneet, kiirastulioppi, pyhimysten kunnioitus, seitsemän sakramenttia, luostarilaitos ja pappien naimattomuus kuuluivat katolisiin oppeihin. Sen sijaan aneisiin liittynyt kaupankäynti lakkautettiin.

Uskonpuhdistus loi syvän kuilun protestanttisten kirkkojen ja katolisuuden välille. Syntyneiden kirkkojen ja oppisuuntien välillä oli jännitteitä, jotka uskonpuhdistusta seuraavina vuosina purkautuivat uskonsotina. Esimerkiksi kolmikymmenvuotinen sota alkoi protestanttisten ja katolilaisten välisenä uskonsotana, vaikkakin siitä myöhemmin kehittyi poliittinen suurvaltasota. Erimielisyydet eivät olleet aina uskontosotia vaan myös verilöylyä ja vainontaa.

Lutherin kirous

Kun paavi oli ekskommunikoinut Lutherin, paavin lähettiläät vaativat tälle myös valtakunnankirousta. Lutherin vastustajat olisivat halunneet estää hänen saapumisensa myös Wormsin valtiopäiville, mutta vaaliruhtinas Fredrik Viisas halusi järjestää Lutherille kuulustelut. Pysyäkseen Fredrikin kanssa hyvissä väleissä keisari Kaarle V suostui antamaan Lutherille vapaan kulkuoikeuden valtiopäiville. Luther suostui tulemaan valtiopäiville, vaikka tiesikin, että Jan Hus oli aikoinaan poltettu kulkuoikeudesta huolimatta.

Luther puolusti valtiopäivillä kirjoituksiaan ja kieltäytyi yhä peruuttamasta niitä. Tämän jälkeen Kaarle V vaati Lutherin tuomitsemista harhaoppisena. Kovista vaatimuksistaan huolimatta keisari suostui takaamaan Lutherille vapaan kulkuoikeuden myös kotimatalle. Muutaman viikon kuluttua keisari sai allekirjoitettavakseen Wormsin ediktin, jossa Luther päätettiin julistaa valtakunnankiroukseen. Kirous merkitsi käytännössä, että kenellä tahansa oli oikeus vangita Luther ja tuoda hänet keisarin eteen.

Kaarle V

Trenton kirkolliskokous

Paavi Paavali III kutsui Trenton kirkolliskokouksen koolle vastauksena protestanttiseen uskonpuhdistukseen, ja tarkoitus oli vahvistaa katolisen kirkon oppia ja rakenteita. Kirkolliskokous kesti yhteensä kahdeksantoista vuotta. Syynä olivat kulloisenkin paavin ja keisarin väliset riidat ja poliittisten tilanteiden vaihtelu. Kirkolliskokous kesti paavien Julius III, Marcellus II ja Paavali IV hallintojen ajan ja päättyi Pius IV:n paaviuden aikana, joten kulloinenkin paavi vaikutti omalta osaltaan kokouksen pitkittymiseen. Esimerkiksi Paavali III:n riitaannuttua keisari Kaarle V:n kanssa kirkolliskokous siirrettiin Bolognaan.

Lopulta kirkolliskokous saatiin päätökseen 1563. Sen tuloksena katolinen kirkko uudistui monella osa-alueella, minkä lisäksi aikaisempia uskonkappaleita dogmatisoitiin. Uskonopin alueella kirkolliskokous otti kantaa muun muassa Raamattuun ja traditioon, perisyntiin ja sakramentteihin. Esimerkiksi erään päätöksen mukaan apostoliseen traditioon tuli suhtautua yhtä kunnioittavasti kuin Raamattuun, mikä oli muun muassa Lutherin ajatusten vastainen kanta. Kirkolliskokous osallistui myös kirkon reformoimiseen.